

ПРАСОНАСТУПНИЦТВО УКРАЇНИ ПО ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ ОЩАДБАНКУ СРСР ПЕРЕД ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ

Бойчук Т. В.

Львівський національний імені Івана Франка

Історія проблеми знецінених заощаджень громадян України має дві точки відліку. Перша – це підписання 13 березня 1992 р. міждержавної Угоди про принципи і механізм обслуговування внутрішнього боргу колишнього СРСР, згідно з якою Україна взяла на себе зобов'язання щодо погашення державного боргу населенню в сумі 84.3 млрд. рублів, тобто в обсязі відповідного залишку на балансі Ощадбанку СРСР за станом на 1 січня 1991 р. Друга – прийняття 21 листопада 1996 р. Закону «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України», четвертою статтею якого державу зобов'язано гарантувати населенню компенсацію втрачених через знецінення грошових заощаджень, розміщених до 2 січня 1992 року в установах Ощадного банку СРСР і державного страхування СРСР, а також у державні цінні папери. У цьому ж законі визначено обсяг боргових зобов'язань - 131.96 млрд. грн. (у розрахунку 1 рубль заощаджень = 1.05 грн.).

Повернення знецінених вкладів населення, які отримав український Ощадбанк у спадок від Ощадбанку СРСР, можна вважати однією із широкомасштабних тем, які потребують дослідження не лише теоретиками, а й практиками.

Згідно з діючим на той час Законом України «Про банки і банківську діяльність» Україна гарантувала збереження вкладів і цінних паперів громадян в Ощадному банку України та їх видачу вкладникам на першу вимогу (частина друга статті 57 цього Закону). Прийнятим в 1996 році Законом України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» перед громадянами України, які внаслідок знецінення втратили грошові заощадження, були встановлені зобов'язання держави щодо забезпечення збереження та відновлення реальної вартості цих заощаджень і гарантування їх компенсації у встановленому порядку. Відновленню підлягають грошові заощадження, поміщені в період до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР, що діяли на території України, а також у державні цінні папери: облігації Державної цільової безпроцентної позики 1990 року, облігації Державної внутрішньої виграшної позики 1982 року, державні казначейські зобов'язання СРСР, сертифікати Ощадного банку СРСР.

Реальна вартість грошових заощаджень громадян, поміщених в період до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР, що діяли на території України, а також у державні цінні папери, була відновлена шляхом проведення компенсаційної індексації у співвідношенні 1 карбованець заощаджень на 1,05 гривні за станом на 1 жовтня 1996 року. Подальша компенсаційна індексація заощаджень громадян здійснюється при видачі вкладів, страхових внесків, погашенні цінних паперів відповідно до індексу інфляції.

Порядок перерахування коштів з Державного бюджету України установам Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху визначається Кабінетом Міністрів України. Ним також встановлюється перелік груп вкладників і черговість виплат проіндексованих грошових заощаджень, а також обсяг виплат, що здійснюються у разі смерті вкладника.

Починаючи з 2002 року, виплати громадянам України грошових заощаджень, вкладених до 2 січня 1992 р. в установи колишнього Ощадного банку СРСР, що діяли на території України, правонаступником якого є відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» проводяться незалежно від віку вкладника та інших обставин.

Однак при проведенні зазначених виплат не враховується також вимога Закону щодо повернення заощаджень в залежності від суми вкладу.

Слід звернути увагу на те, що всі виплати, що проводились протягом 1997-2004 років, стосувались грошових заощаджень, поміщених в установи Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР, що діяли на території України, а також у державні цінні папери в період до 2 січня 1992 року. Тоді, як вже зазначалось, Закон України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» передбачає компенсацію також і грошових заощаджень громадян України, поміщених ними в установи Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху протягом 1992 - 1994 років і які знаходились на рахунках Ощадного банку України не менше одного повного календарного року в період 1992 - 1995 років. Однак цим Законом не передбачена індексація зазначених заощаджень, не визначено співвідношення, у якому зазначені заощадження відновлюються. Тобто механізму компенсації грошових заощаджень громадян України, поміщених ними в установи Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху протягом 1992 -1994 років, законодавством України на даний час не встановлено.

Очевидно, проблема полягає у фінансових можливостях держави. Так, компенсація відповідних грошових заощаджень, поміщених в період до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР, гарантується державою в сумі, яка на 1 жовтня 1996 року становила майже 132 млрд. гривень. Це значна, навіть у державному масштабі, сума. Якщо звернути увагу на те, що протягом 1997-2004 років найбільшою сумою видатків, що затверджувались у Державному бюджеті України на проведення компенсації, була сума 0.5 млрд гривень, то відновлення заощаджень громадян у сумі 132 млрд. гривень є справою не одного року.

Отже, гарантоване державою відновлення грошових заощаджень громадян України, поміщених ними в установи Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху протягом 1992 - 1994 років, – питання часу. У разі встановлення відповідного порядку ці заощадження також будуть поступово відновлені.

Тим часом у Росії законом «Про відновлення і захист заощаджень громадян Російської Федерації» №73–ФЗ від 10 травня 1995 року гроші, вкладені в Ощадбанк до 20 червня 1991 року, офіційно визнані державним внутрішнім боргом. Загалом у Росії прийнято п'ять законів, які повною мірою відновили майнові права власників заощаджень, зроблених у радянський час. У 1997 році було введено поняття номіналу цільового боргового зобов'язання Росії (один борговий рубль дорівнює карбованцеві СРСР). У тому ж році БЗР почав офіційно котуватися: Держкомстат РФ, виходячи з цін поточного тижня, визначає величину БЗР, а уряд її контролює і затверджує. На сьогодні курс БЗР складає приблизно 27 рублів, тобто один радянський карбованець у Росії майже дорівнює доларові США. В цілому ж внутрішній борг Росії перед вкладниками Ощадбанку СРСР складає понад 8 трильйонів рублів – це близько 270 мільярдів доларів. Механізму перекладу боргових зобов'язань у реальні гроші немає, проте, держава визнала свій борг і заявила про готовність повернути його в повному обсязі